

ily cere-
cahier

leven met vogels
len howard

ily cere- cahier 19
a part of:

Len Howard

Leven met vogels

Vertaald uit het Engels
door Irwan Droog

Cossee
Amsterdam

Voorwoord

Veertien jaar geleden verliet ik Londen om in een klein huisje in Sussex te gaan wonen, tussen de wilde vogels die er vrijelijk in en uit vlogen. Omdat de koolmezen zo intelligent waren en zulke verschillende karakters hadden, raakte ik bijzonder geïnteresseerd in het bestuderen van deze soort en begon ik ze nauwkeurig te observeren. Sommige van hun levensverhalen staan opgetekend in mijn eerste boek, *Vogels als huisgenoten*. Nadat ik dat boek voltooid had, kwam ik erachter dat een van de koolmezen een opvallend talent had, dat ze serieus ontwikkelde. Gedurende de daaropvolgende drie jaar heb ik veel tijd besteed aan het bekijken van deze vogel, die ik Ster had genoemd, en werkte ik met haar samen om haar gave te ontwikkelen. De resultaten waren zo verbluffend dat ik besloot dit vervolg op mijn eerste vogelboek te schrijven.

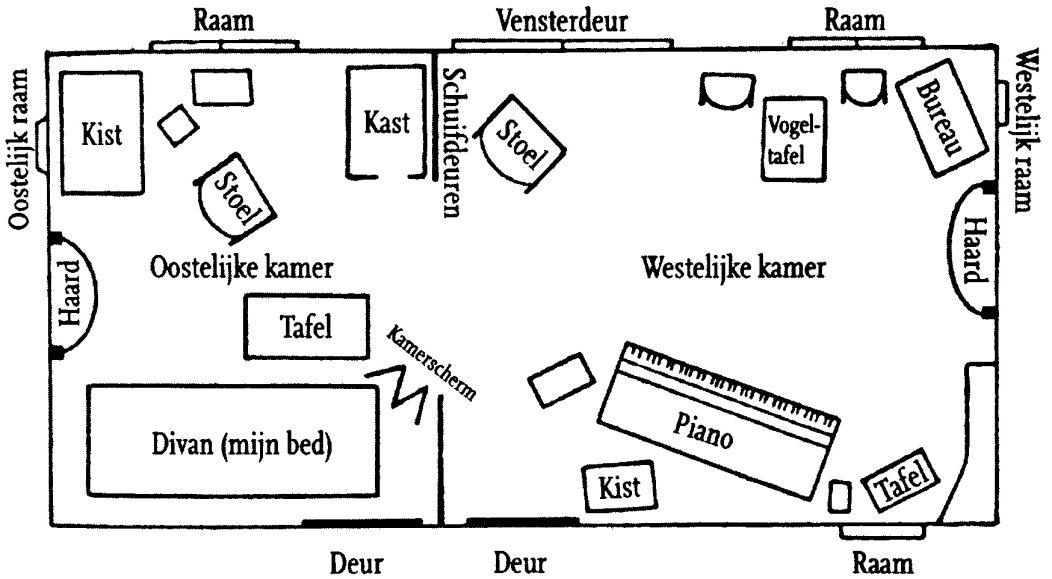
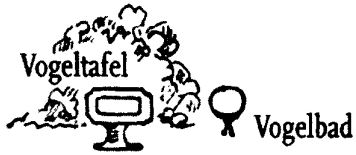
Deze getalenteerde koolmees was de derde partner van een vogel die Kaalkop heette, wiens leven tot aan juni 1950 is vastgelegd in *Vogels als huisgenoten*. In het eerste hoofdstuk van dit tweede boek moeten een paar incidenten uit hun broedseizoen van dat jaar opnieuw genoemd worden, anders zou de biografie van deze markante vogel niet volledig zijn, maar ik heb ze hier beschreven vanuit het perspectief van Ster in plaats van dat van Kaalkop.

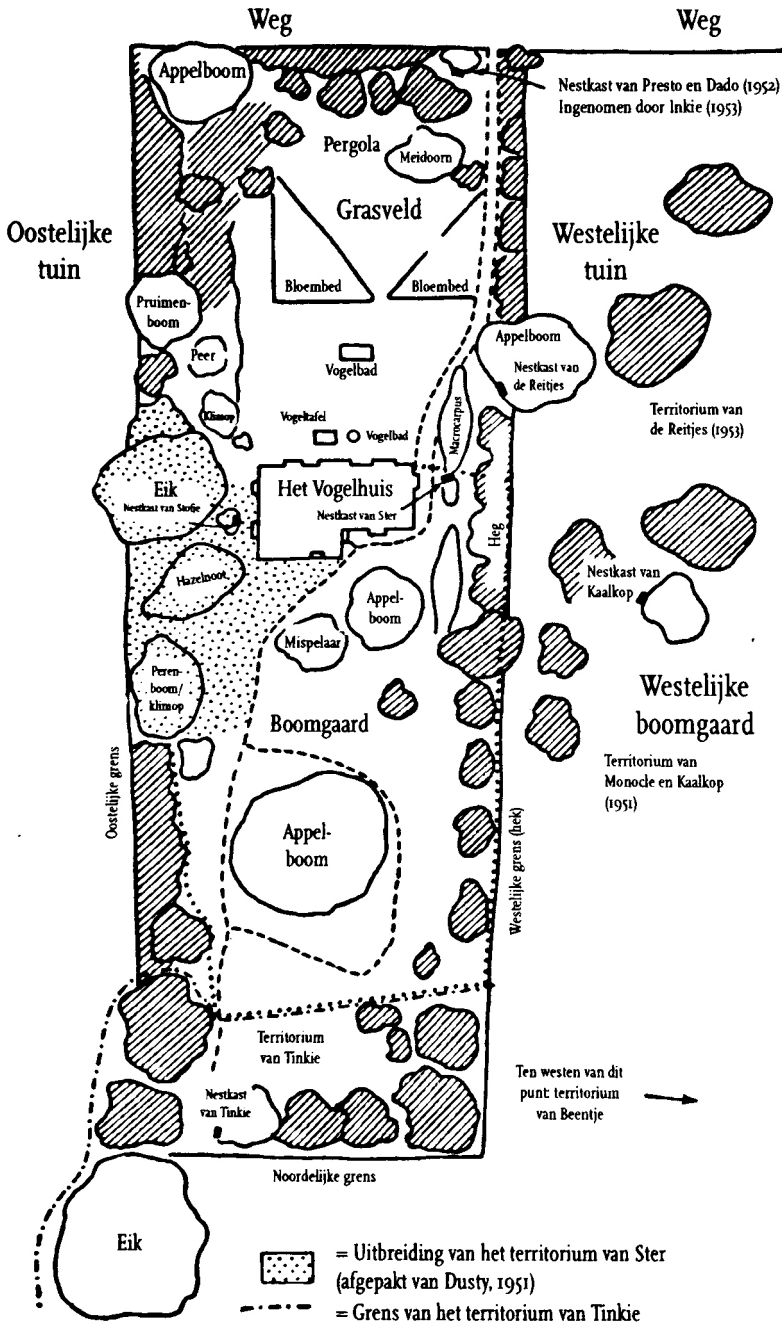
Alle observaties in dit boek zijn voortgekomen uit aantekeningen die ik ten tijde van de gebeurtenissen heb gemaakt. Ik gebruik geen wetenschappelijke termen, omdat niet alle lezers die zouden begrijpen. In mijn vorige boek benadrukte ik het feit dat vogels een grote mate van intelligentie en individualiteit bezitten. Ik zei ook dat hun natuurlijke gedrag onderdrukt wordt zodra ze ook maar de minste angst voelen. Doordat ik samenleefde met vogels stelden ze hun volste vertrouwen in mij, waardoor ze me konden laten zien hoe ver hun intelligentie en individualiteit reikten – en dat is wat dit vogelboek opnieuw bewijst.

Len Howard

Zuiden

Plattegrond van het huis.

Plattegrond van de tuin.

Hoofdstuk I

Ster, een geniale koolmees

TER INTRODUCTIE

Al vele jaren vliegen er zo'n veertig koolmezen, twintig pimpelmezen, merels, lijsters en andere vogelsoorten in en rond mijn huis; sommige van de mezen slapen ook binnen. Het interieur van het huis is op hun aanwezigheid aangepast, en mijn leven draait min of meer om dat van hen. Er vliegen voortdurend koolmezen om me heen, wat ik ook doe, dus werk waarvoor ik me moet concentreren kan ik het beste 's avonds doen, als het donker is.

Vanavond, voordat ik begon met het optekenen van hun levensverhalen, stond ik bij het raam en keek ik naar de herfstzon die in de schemering onderging terwijl het laatste getsjilp van een merel uit zijn slaapplaats in een boom bij het huis klonk. In het zwakke licht fladderde een roodborstje haastig naar het vogelbad aan de rand van zijn territorium, hij hield zijn kop schuin en wierp een brutale blik op zijn rivaal, die al op zijn slaapplek in een boom zat, en vloog toen terug naar het midden van zijn gebied. Er klonk een zwak 'tik, tik' terwijl hij zijn plekje opzocht. Nu was alles stil in de tuin; het winterkoninkje sliep in een halve kokosnootschil die buiten voor het raam hing. In huis keken de koolmezen en pimpelmezen

even op in hun slaapkastjes toen ik de gordijnen dichttrok en het leeslampje aanknipte; daar zijn ze aan gewend, dus ze vielen al snel weer in slaap. Maar het geluid van de typemachine stoort ze wel: als dat te lang voortduurt, worden ze rusteloos en beginnen ze op hun kastjes te hameren tot ik stop met typen. Een boek schrijven onder deze omstandigheden is een van de vele moeilijkheden die het leven met vogels met zich meebrengt.

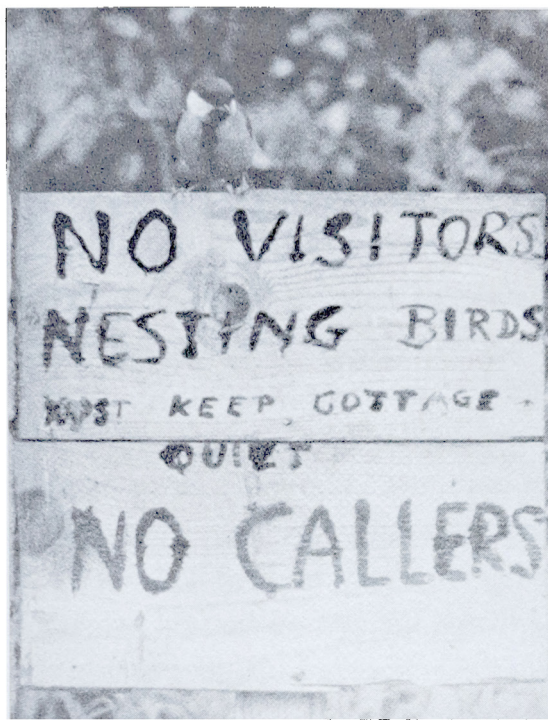
Hoewel mijn vogels totaal geen angst voor mij kennen, laten ze zich niet snel aan menselijke vreemden zien, maar het is opmerkelijk dat ze wel degelijk meteen verschenen bij gelegenheden waarbij hun aanwezigheid zeer behulpzaam was. Tijdens de oorlog liep er een groep Canadese soldaten die in de buurt gestationeerd was door het veld achter mijn huis, en toen ze bij mijn heg kwamen probeerden ze zich er een weg doorheen te banen, tot ik hun een halt toeriep. De mannen bleven staan wachten tot hun aanvoerder er was, die voor me kwam staan en nors zei: 'We kunnen geen rekening houden met privéterrein. We zijn aan het exerceren, we proberen het dorp te bereiken zonder ons op de wegen te begeven. We moeten door uw tuin en heggen...' Hij keek me even bevreemd aan en maakte zijn zin niet af, want er kwamen allemaal vogels uit de bomen vliegen, die op me gingen zitten. 'Dat is maf,' zei hij. 'Ik ben al best een tijd in Engeland, maar ik had geen idee dat de tuinvogels hier zo met mensen omgingen. Ik ben overal in het land geweest, maar dit heb ik nog nooit gezien.' Toen ik hem een beetje vertelde over mijn vogels, begon hij nog intenser naar me te staren. 'Dus het is niet iets typisch Engels? Het was uw eigen idee om met deze vogels samen te leven?' Ik zei dat het hun idee was om met mij samen te leven, en dat

het mijn verantwoordelijkheid was ze te beschermen. 'Ik vind het mooi om te zien dat ze zo tam zijn,' zei hij. 'Als we door deze tuin gaan banjeren, laten we de vogeltjes misschien schrikken. We vinden wel een andere route.' Toen hij wegliep, riep hij nog: 'Wat een geluk dat ik dit heb mogen zien. Ik ga iedereen thuis erover vertellen, ik ben benieuwd of ze me geloven!' Een paar dagen later was het bordje **VOGELHUIS** van mijn hek verdwenen. De avond ervoor had ik in de schemering twee Canadezen gezien die ernaar stonden te kijken. Misschien had een van hen het bordje wel nodig om zijn verhaal over de vogels geloofwaardiger te maken.

Het huis ligt aan een grote weg langs een redelijk groot dorp, maar flinke heggen en bomen omringen de tuin, en de poort is overwoekerd om niet te veel in het oog te springen. Ik heb het bordje **VOGELHUIS** niet vervangen, omdat er toch al te veel mensen kwamen om de vogels te zien, waar zij onrustig van worden. Vooral in de lente en de zomer moet het Vogelhuis zo rustig mogelijk blijven.

HOFMAKERIJ EN VECHTPARTIJEN

In de vroege lente van 1946 verscheen er een opvallende koolmees met een kleine witte ster op haar kruin in mijn tuin. Zij en haar partner waren vreemden uit een gebied ten westen van mijn tuin, maar nu hadden ze een nestkast bemachtigd die aan een boom in mijn heg hing. Mijn vaste mezen weerhielden ze ervan om verder de tuin in te komen, dus ik zag ze maar zelden. Ik was me nog niet bewust van het enorme talent van de mees met de ster op haar kruin, en koos dus helaas net Ster, zoals ik haar

Nee, we willen geen bezoek!
(Dit bord hangt bij de ingang van het Vogelhuis.)

Koolmezen controleren op overtreders.
(Dit bord hangt in de buurt van het huis.)

had genoemd, voor een experiment: ik verplaatste haar nestkast terwijl ze weg was, om te kijken of ze het op de nieuwe plek zou terugvinden – ik zou dat nooit proberen bij een vogel die me voor honderd procent vertrouwde. Zodra ik haar nestkast weghaalde, kwam ze terug en bleef ze boven me vliegen; ze was zo verstoord aan het piepen dat ik de kast haastig terughing op zijn plek en Ster alleen liet om op haar nest te gaan zitten.

Door dit incident met haar nestkast is Ster nog drie jaar lang wantrouwig bij me uit de buurt gebleven. Pas in de vroege herfst van 1949, toen ze haar oog had laten vallen op een andere vogel, Kaalkop, werd ze minder terughoudend, misschien doordat ze zag dat Kaalkop me volledig vertrouwde. Het levensverhaal van dit mannetje, tot 1950, heb ik beschreven in mijn vorige boek, *Vogels als huisgenoten*; ik moet hier een paar zaken herhalen om het hele verhaal van Ster te kunnen vertellen.

Ster liet al vanaf het begin zien dat ze over een groot doorzettingsvermogen beschikte. De hele herfst en winter volgde ze Kaalkop op de voet, dan vloog ze direct na hem de kamer binnen en bleef ze van een afstandje zitten kijken hoe hij uit mijn hand at. Als hij de kamer daarna meteen weer verliet, negeerde ze het nootje dat ik haar aanbood en vloog ze hem snel achterna, zo erg was ze erop gebrand hem niet uit het oog te verliezen. Het leek er een paar weken op dat hij haar niet opmerkte; zijn partner van het vorige broedseizoen, die ik Monocle noemde omdat ze een kring rondom een van haar ogen had, leefde nog. Als zij moeite had gedaan om bij hem te blijven, was hij haar waarschijnlijk trouw gebleven, maar ze zocht zijn gezelschap nooit op, dus halverwege de winter had Ster haar nieuwe partner, Kaalkop, in de wacht gesleept.

Vanaf dat moment spande ze zich in om hem te helpen zijn oude territorium en nestkast, vlak bij mijn huis, terug te krijgen; die was hij in de lente kwijtgeraakt aan een koolmees die Inkie heette, na hevige gevechten die Kaalkop de veren op zijn kop hadden gekost en hem een verwonding aan zijn pootje opleverden. Zijn veren waren in de zomer teruggegroeid; hij zag er weer prachtig uit, maar hij liep nog wel een beetje mank.

Kaalkop had de hele herfst en winter geslapen in de nestkast die Inkie had ingepikt; daar had de veroveraar geen bezwaar tegen, maar toen aan het eind van januari 1950 de strijd om territoria losbarstte, wilden Inkie en zijn partner Smook het gebied en de nestkast weer innemen. Een jaar eerder had de toenmalige partner van Kaalkop, Monocle, alle gevechten aan hem overgelaten. Terwijl hij vocht met Inkie, zelfs nadat hij gewond was geraakt, verstopte zij zich in de bosjes en bleef ze weg bij Smook. Ster zat heel anders in elkaar: zij was levendig en vastberaden, en als er iets belangrijks gedaan moest worden, spande ze zich ervoor in tot het doel bereikt was. Ze vocht onbevreesd in de strijd om het territorium en de nestkast. Een aantal keer lag ze overhoop met Smook, en terwijl die twee over de grond lagen te rollen met hun pootjes in elkaar verstrengeld, vloog Kaalkop nerveus boven hen, schreeuwend en piepend. Hij had zijn lamme pootje aan precies zo'n gevecht overgehouden. Ster en Smook leken aan elkaar gewaagd, ze waren even sterk en zetten allebei door, vastberaden de strijd te winnen, maar Ster hield het toch langer vol: na een paar dagen van haar tomeloze inzet gaf Smook het op, ze durfde niet meer bij Ster in de buurt te komen en bleef op een afstandje toekijken terwijl Ster triomfantelijk bij Kaalkop voor de nestkast ging zitten. Kaal-

kop was ondertussen niet blijven stilzitten, hij zette zich op originele manieren in: vanwege zijn zwakke pootje kon hij geen direct gevecht met Inkie aan, maar hij weigerde vanaf de zijlijn toe te kijken. Hij had een bijzondere hogesnelheidsaanval uitgevonden, die hij inzette zodra Inkie zich bij de nestkast liet zien. Dan kwam hij zo fenomenaal snel aanvliegen, waarbij hij hoge, schrille tonen uitstootte, dat Inkie zich keer op keer uit de voeten maakte.

Er was een ongewone stekel op de bovenste snavelhelft van Kaalkop gegroeid, waardoor zijn snavel langer leek; het gaf hem een imposante uitstraling. Als hij zo op Inkie afvloog, hield hij zijn kop zo ver mogelijk naar voren, om zo zijn snavel optimaal tentoon te spreiden.

Toen Ster zag hoe Kaalkop zijn indrukwekkende manoeuvres uitvoerde, kwam ze naast hem vliegen terwijl Inkie zich terugtrok. Daarna begonnen Ster en Kaalkop de nestkast uitvoerig te inspecteren, vanbinnen en vanbuiten, met grote, overdreven gebaren – ongetwijfeld om Inkie en Smook te imponeren, die vanachter een boom toekeken.

Halverwege februari had Kaalkop, dankzij de niet-aflatende hulp van Ster, zijn voormalige territorium en nestkast weer terug. Dit jaar (1950) had hij alle veren op zijn kop weten te behouden. Nu alle gevechten voorbij waren, verscheen zijn vorige partner Monocle weer – ze probeerde een paar dagen lang voorzichtig in de buurt van de nestkast te komen. Kaalkop schonk geen aandacht aan haar. Toen hij nog een jonge vogel was, had hij verschillende partners tegelijk gehad, maar dat was tragisch afgelopen (zoals beschreven in *Vogels als huisgenoten*). Bigamie is zeldzaam onder koolmezen. Ster hield Monocle in elk geval voortdurend in de gaten, en zodra ze

zag dat ze door de bosjes in de richting van de nestkast kwam schuifelen, kwam Ster zwijgend op haar af en trok ze zich terug. Eén keer vertrok Monocle niet echt, maar liep ze om de aangrenzende macrocarpus heen om via de andere kant bij de nestkast te komen. Toen reageerde Ster minder beheerst: ze werd kwaad, hief haar kop een paar keer op en vloog toen tierend op Monocle af en joeg haar mijn tuin uit. Monocle heeft niet meer geprobeerd het territorium van Ster te betreden. Ze paarde met een jaarling die het aangrenzende gebied had ingenomen. Ze kwam nooit in de buurt van hun gedeelde grens en vermeed al het contact met Ster en Kaalkop; ze verliet zelfs mijn kamer zodra een van hen er ook was. Haar partner, die Pieter heet vanwege zijn zang (die klonk als 'Pie-tur', en dan heel vaak achter elkaar), kon wel met Kaalkop door één deur. Zij kwamen geregeld in elkaars gebied wanneer ze eten zochten.

Op 20 februari sliep Ster voor het eerst in de nestkast. Koolmezen slapen meestal niet samen, dus toen Kaalkop kort na haar de kast in kwam, sprong ze op en duwde ze hem weer naar buiten. Hij was zichtbaar verbolgen en stond erop naar binnen te gaan. Ik hoorde het geluid van klapperende vleugels uit de nestkast komen, en toen verscheen Kaalkop weer, van slag en geïrriteerd. Na een ommetje door hun territorium probeerde hij het opnieuw, met hetzelfde resultaat. Hij zag er kwaad uit en maakte verongelijkte geluidjes, tikte met zijn snavel tegen de nestkast en stak zijn kop door de opening naar binnen, maar Ster sprong opnieuw op en duwde hem weg. Wat Kaalkop betrof was deze grote kast al sinds de afgelopen zomer zijn slaapplek, hij sliep daar het liefst; maar Ster redeneerde dat nestkasten zo schoon mogelijk moesten

blijven, en als haar partner er ook zou slapen, zou dat meer uitwerpselen rapen betekenen, dus meer werk – bovendien was het voor koolmezen niet gebruikelijk om een slaappleats te delen. Toch gaf Ster uiteindelijk toe en mocht Kaalkop naar binnen. De sterren stonden al aan de hemel tegen de tijd dat de rust in de nestkast was teruggekeerd. Een aantal avonden na elkaar vond dit schouwspel opnieuw plaats, maar elke dag gaf Ster iets eerder toe. Op 27 februari, toen ze hem er voor de zevende avond op rij uit had gezet, fladderde hij om de nestkast heen en maakte hij tierende geluiden terwijl zij binnen op en neer sprong – ze probeerde door de opening te zien wat hij uitvoerde, zonder dat hij haar kon zien. Toen hij opnieuw probeerde binnen te komen, begon ze luid op de vloer van de kast te tikken, dat schrok hem af. Een paar minuten later lukte het hem wel om naar binnen te gaan. Daarna heeft Ster nooit meer geprotesteerd, en sliepen ze samen totdat hun kroost een paar dagen oud was en Kaalkop uit zichzelf een andere slaappleats opzocht.

Het was vermakelijk om deze huiselijke onenigheid te observeren; het is mogelijk dat Ster zich er ook mee amuseerde, maar Kaalkop zag er de lol niet van in, afgaande op zijn gedrag en uitlatingen.

De ongebruikelijke stekel boven op de snavel van Kaalkop was blijven groeien en boog een beetje naar beneden, waarschijnlijk door de druk die erop kwam te staan als hij eten probeerde op te rapen. Hij leerde nu zijn kop schuin te houden als hij at. Toen hij voor het eerst voedsel naar Ster bracht, zat de stekel in de weg als hij het aan haar wilde geven. Ze deinsde terug, bang om erdoor geraakt te worden, waarop de twee vogels elkaar peinzend aankeken. Al snel had Kaalkop een idee: hij hield zijn kop

schuin en liep op haar af, zodat zij de rups keurig uit de zijkant van zijn snavel kon pakken. Hij moet zich gerealiseerd hebben dat hij zijn kroost op deze manier niet zou kunnen voeden, want twee dagen voordat het broedsel uitkwam was hij druk in de weer om zijn snavel glad te vijlen; hij was er haast de hele dag mee bezig en het kostte hem veel moeite, omdat hij door zijn zwakke pootje geen stevige grip op zijn zitplek had. Soms viel hij er bijna vanaf in zijn pogingen de stekel van zijn snavel te breken, maar hij zette door en slaagde: hij was het aanhangsel kwijt op de dag dat de eieren uitkwamen. De theorie dat vogels zich alleen bewust zijn van het hier-en-nu kan niet juist zijn; er is veel bewijs dat ze voorbereidingen treffen voor zaken die alleen op het individu betrekking hebben, die daarom geen instinctieve handelingen kunnen zijn.

Op een vroege morgen, vijf dagen nadat de jongen voor het eerst uit het nest waren geweest, bleef Ster zich opvallend opgewonden naar me toe haasten om eten voor de jonge vogels te halen. Normaal gesproken gaf ze hun vooral voedsel uit de natuur. Kaalkop was een uur lang nergens te bekennen, tot hij naar me toe vloog en op mijn schoot kwam liggen, niet in staat overeind te komen. Zijn manke pootje zag er niet best uit. Ster gedroeg zich heel onrustig en begon druk naar hem te gebaren, ze trilde met haar vleugels en maakte huilende geluiden, die ze normaal alleen vanuit het nest laat horen. Hij reageerde met een krachteloos piepje en bleef stilliggen tot Ster naar hun jongen was gevlogen; daarna ging hij weer moedig aan het werk, op één pootje, waarbij hij zichzelf nu en dan ondersteunde met zijn vleugels als hij de jongen eten gaf. Vanaf dat moment nam vooral Ster de taak op zich om het grote gezin te voeden, ze werkte van 's ochtends vroeg

tot 's avonds laat terwijl Kaalkop regelmatig uitrustte. Ze bleef hem stimuleren door voor hem te gaan staan en met haar vleugels te trillen. Ze verlieten nooit mijn tuin, hun kroost verbleef afwisselend aan de voorkant en in de boomgaard achter het huis.

Geheim overleg tussen een koolmees en de auteur.

ONTHULD TALENT

Na dit moeizame broedseizoen brachten Ster en Kaalkop hun dagen rustig door, ze zaten in de zon en verzorgden

hun verendek. De witte ster op haar kruin verscheen opnieuw na de rui, en ze zag er weer piekfijn en sierlijk uit. Haar bewegingen waren altijd elegant, waardoor ze heel behendig overkwam, maar haar ogen waren haar opvallendste kenmerk, die waren uitzonderlijk helder.

Net als veel van mijn andere koolmezen bracht ze september en oktober vooral door met typische seizoensbezigheden als papier in stukjes scheuren, met haar snavel op mijn meubels hameren en de bekleding kapotmaken. Wat Ster ook besloot te doen, ze deed het grondig, zo goed als ze kon, dus de gaten die zij maakte waren groter en dieper dan die die de andere vogels maakten, ze scheurde haar papier snel en efficiënt, en als ik luisterde naar hoe deze sloopploeg aan het werk was, hoorde ik het hameren van Ster overal bovenuit. Hoewel ik bewondering had voor haar efficiëntie, moest ik haar gehamer toch ontmoedigen – ze veroorzaakte nogal wat schade. Dus joeg ik haar regelmatig naar het open raam en riep ik: ‘Nu stoppen!’, maar zodra ik weer even niet keek, vloog ze alweer terug om zich met hernieuwde energie op haar taak te storten.

Het was door mijn observaties van haar karakter, niet door willekeur, dat ik Ster uitkoos om het hieronder beschreven experiment mee uit te voeren.

Tegen het eind van november hadden alle mezen hun hamer- en scheurwerkzaamheden gestaakt; de dagen waren nu kort, en buiten voedsel zoeken – naast wat ik hun aanbood – kostte meer tijd. Ster sliep niet bij mij in huis, maar ze was altijd de eerste die mijn kamer in vloog als ik ’s ochtends de gordijnen opendeed. Op de ochtend van 6 januari kwam ik op het idee om haar aan een tel-experiment te onderwerpen. Toen ze, zoals gebruikelijk,

naar mijn hand vloog om haar nootje op te halen, gaf ik het haar niet meteen – in plaats daarvan hield ik het met mijn andere hand omhoog en zei: ‘Je moet ervoor tikken.’ Ik keek haar indringend aan en zei, duidelijk articulerend: ‘Tik, tik.’ Terwijl ik dat zei waren haar ogen strak op de mijne gefixeerd, en daarna vloog ze direct naar de bovenkant van een houten raamkozijn – een plekje waar vogels graag zitten – en tikte heel secuur tweemaal met haar snavel tegen het hout, in hetzelfde ritme als ik had aangegeven. Daarna vloog ze naar mijn hand om het nootje in ontvangst te nemen. Een uur later probeerde ik het opnieuw, met hetzelfde aantal tikken. Ze reageerde exact op dezelfde manier en vloog daarna weer naar mijn hand voor het nootje. Ze had nooit eerder eten gekregen in ruil voor haar getik; integendeel zelfs, zoals ik hierboven al beschreef had ik afgelopen herfst juist geprobeerd haar tomeloze hameren een halt toe te roepen.

De volgende ochtend vroeg ik Ster drie keer te tikken. En meteen klonken er drie heldere klopjes op het kozijn. Dit heb ik haar gedurende de dag nog vier keer gevraagd, met succes. Ik tikte altijd vrij langzaam, en ze kopieerde steeds mijn tempo.

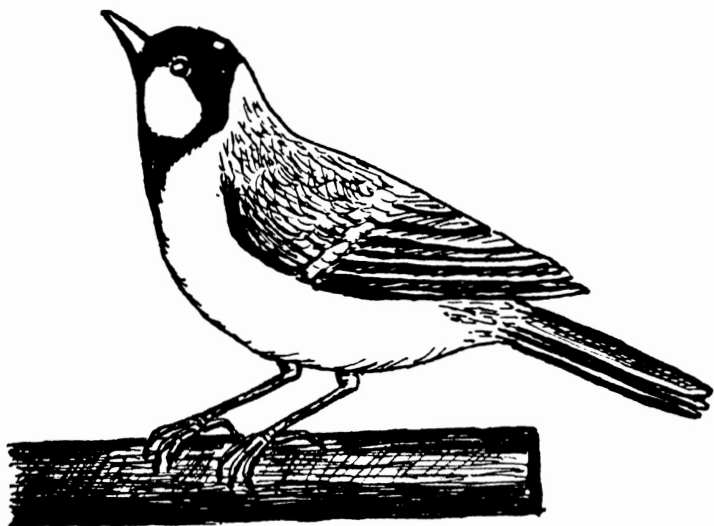
Op de derde dag deed zich een probleem voor. Ze verscheen die ochtend al snel, vloog enthousiast naar het raamkozijn, tikte drie keer en kwam naar me toe om haar nootje in ontvangst te nemen. Ik gaf het haar nog niet, want ik wilde vandaag proberen om vier keer te tikken. Ze zag me aarzelen, keerde me kwaad haar rug toe en vloog snel weg, zonder het nootje. Ze bleef ongebruikelijk lang weg, wel vier uur. Toen ze terugkwam vloog ze opnieuw naar het kozijn, tikte er drie keer op en keek me toen aan, in de hoop deze keer haar beloning te krijgen. Die gaf ik

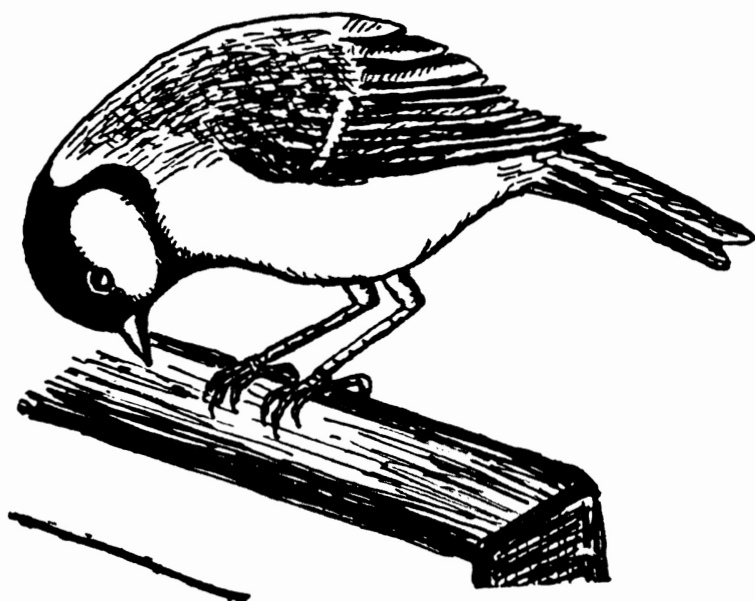
haar, want ze dacht dat ze had gedaan wat er van haar werd verwacht en ik wilde haar niet opnieuw irriteren.

De volgende ochtend kwam ze op het kozijn zitten, keek me zijdelings aan en hield haar kopje toen dicht bij het hout, zonder te tikken. Ik tikte vier keer met mijn knokkels op tafel, in plaats van dat ik haar instrueerde door vier keer 'tik' te zeggen. Ze keek op, staarde me indringend aan, maar tikte niet. Waarschijnlijk klonk het geluid van mijn knokkels op tafel te dof, want toen ik het nogmaals probeerde door met een potlood te tikken, deed ze me direct na. Dit herhaalde ik nog een paar keer die dag. Ze tikte nooit het verkeerde aantal terug, maar soms was ze niet in de stemming om überhaupt te tikken – dan hief ze haar kopje op, om aan te geven dat ze geen interesse had. Toch gaf ik haar dan een nootje, zonder een poging te doen haar interesse te forceren, want een vogel moet een beetje gepaaid worden om een experiment als dit te laten slagen. Wanneer ze zin had in een lesje, boog ze haar hoofd naar het hout of keek ze me aan met een heel nadrukkelijke blik. Als er ook andere vogels in de kamer waren kon ze zich niet concentreren, en het kwam niet vaak voor dat ik haar langer dan twee minuten in haar eentje bij me had. Als er iemand anders binnenkwam als we net begonnen aan onze rekenles, gaf ik die soms snel wat te eten om van 'm af te zijn, terwijl ik het nootje van Ster bij me hield. Daar werd ze kwaad om, dan stak ze expressief haar kin naar me omhoog en vloog ze weg zonder het nootje of de les af te wachten.

Op 16 januari kwam ze op het kozijn zitten zonder te tikken en keek ze indringend naar me. Ik tikte nu vijf keer, dat kopieerde ze meteen correct, en toen ik zes keer tikte snapte ze dat ook meteen. Het was fascinerend om

*De houding waarmee Ster me vertelt dat ze
geen zin heeft in een les.*

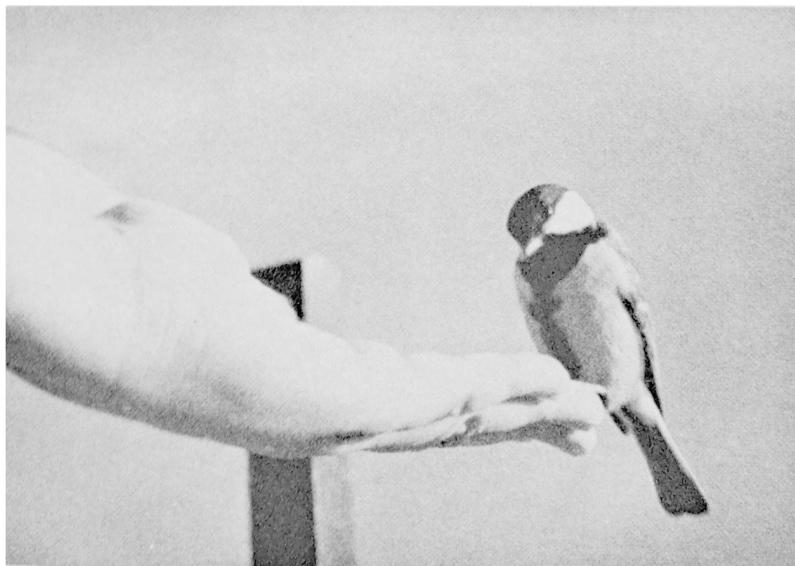
De houding van Ster wanneer ze me om een getal vraagt.

te zien hoe geconcentreerd ze was als ze haar kopje naar het hout boog, langzaam en weloverwogen, en hoe ze dan in een feilloos ritme de gevraagde getallen tikte.

Een week later was het onmogelijk om de lessen voort te zetten, omdat het territoriale gevecht weer was losgebarsten. Als Ster binnenkwam, was ze vooral gefixeerd op andere mezen; zodra die de kamer binnenvlogen, stormde ze op hen af en joeg ze hen weg bij het huis. Ze was bezorgd, want Kaalkop deed geen enkele poging om hun gebied en de nestkast in te nemen, waar het jonge mannetje Pieter de hele winter had geslapen. Kaalkop had te veel last van zijn pootje en was te zwak om nog mee te doen met de fysieke strijd en achtervolgingen; Ster was in haar eentje verward in haar niet-aflatende pogingen om Pieter en Monocle, Kaalkops partner van het voorgaande jaar, uit de buurt van de nestkast te houden. Ze vloog ze achterna, nam uitdagende houdingen aan en maakte dreigende geluiden. Van Monocle was ze snel af, maar Pieter was hardnekkig. Het is heel ongebruikelijk dat een vrouwtje een mannetje aanvalt in de territoriale strijd.

Na drie weken maakte Kaalkop nog altijd geen aanstalten om te helpen. Ster zag hem nu en dan lusteloos binnen zitten; dan probeerde ze hem aan te sporen door zijn hogesnelheidsaanval van het vorige jaar exact na te doen, die hij toen had uitgevonden om Inkie te verjagen. Ster vloog op hem af, maakte het hoge geluid dat hij er ook bij had gemaakt, maar stopte op dertig centimeter van hem vandaan, dan bleef ze stilstaan en keek hem scherp aan. Hij kwam niet in beweging, maar sputterde wat krachteloze klanken uit en fladderde een beetje op zijn stokje. Ster heeft deze aanval nooit gebruikt om haar rivalen weg te jagen, noch voor andere doeleinden; ik ben ervan over-

tuigd dat het haar bedoeling was Kaalkop uit zijn apathie te wekken en hem zijn aanval te laten gebruiken die vorig jaar zo effectief was geweest tegen Inkie. Vogels acteren wel vaker om aan andere vogels te laten zien wat ze willen. Soms beelden ze handelingen uit om met mij te communiceren. Maar dit spektakel van Ster was een bijzonder intelligent staaltje van deze methode. Drie dagen lang herhaalde ze haar toneelstukje, elke keer alleen wanneer Kaalkop niets zat te doen met een onkarakteristiek afwezige blik in zijn ogen. Het zou goed kunnen dat haar inspanningen effect hadden, want hij begon weer energiever te worden en interesse te tonen voor de nestkast, hij begon uitdagende gebaren te maken naar Pieter, maar hij kwam nog altijd naar mij toe voor een nootje en bleef dan lange tijd zitten, terwijl Ster in haar eentje strijdvaardig bleef dreigen – ze pauzeerde amper om het voedsel

Koolmees Pieter zit op mijn hand. (Gemaakt door het fototoestel onder mijn oksel te klemmen.)

dat ik haar aanbood op te eten. Het leek er in deze periode op dat Ster en Kaalkop het terrein overdag bezaten, maar Pieter sliep er 's nachts nog.

Intussen had ik verscheidene pogingen gewaagd om een aantal van mijn andere koolmezen getallen te laten tikken, zowel wanneer Ster erbij was als wanneer ze in hun eentje op het raamkozijn zaten. Ze reageerden niet; de meesten vlogen haastig weg als ik een getal tikte, maar ik nam me stellig voor om het opnieuw te proberen in de herfst, met hen en hun kroost.

Meer informatie over Len Howard en de boeken van
Uitgeverij Cossee vindt u op www.cossee.com.

Wilt u op de hoogte blijven van alle uitgaven en
activiteiten van Uitgeverij Cossee, meld u dan aan
voor de nieuwsbrief op www.cossee.com en volg ons
op Facebook, Instagram en Twitter.

Oorspronkelijke titel *Living with Birds*

© 1956 Len Howard en

Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Nederlandse vertaling © 2023 Irwan Droog

en Uitgeverij Cossee bv, Amsterdam

Omslagontwerp Irwan Droog

Omslagbeeld © John Gould, *The Birds of Great Britain* (1873)

Auteursfoto © David Moore

Typografie Perfect Service, Reeuwijk

Druk Wilco bv, Amersfoort

ISBN 978 94 6452 064 4 | NUR 320

E-ISBN 978 94 6452 065 1

notes:

notes:

ily cere- cahiers is a collection of texts (fragments). it is a branch of the collective *it is part of an ensemble*. these texts function as starting points for dialogues within our practice. we also love to share them with guests and visitors of our projects.

the first copy of *ily cere- cahier 19* was printed in march 2024

1	the artist as producer in times of crisis	okwui enwezor
2	the carrier bag theory of fiction	ursula k. le guin
3	arts of noticing	anna lowenhaupt tsing
4	whatever & bartleby	giorgio agamben
5	notes toward a politics of location	adrienne rich
6	the intimacy of strangers	merlin sheldrake
7	the zero world	achille mbembe
8	why do we say that cows don't do anything?	vinciane despret
9	nautonomat operating manual	raqs media collective
10	on plants, or the origin of our world	emanuele cocchia
11	hydrofeminism: or, on becoming a body of water	astrida neimanis
12	the gift and the given	eduardo viveiros de castro
13	the three figures of geontology	elizabeth a. povinelli
14	what lies beneath	george monbiot
15	sculpture not to be seen	elena filipovic
16	the onion	kurt schwitters
17	tentacular thinking	donna j. haraway
18	toward a symbiotic way of thought	vincent zonca
19	living with birds	len howard

www.ilycere-cahiers.com

www.blyisnokino.com

www.itispartofanensemble.com

www.peelrealounoun.com

www.naipattaofficial.com

